

Саха Республикатын суверенитетын 10 сылын көрсө

СУВЕРЕНИТЕТ БИҢИЭХЭ ТУГУ БИЭРДЭ?

2000 сыл балаван ыйын 27 күнүгэр Саха Республикатын суверенитетын 10 сыла бэлэстэнибэ. Бу биһиги, Саха сирин олохтоохторугар, сүткэн суолталаах датаҕа аналлаах матырыйаалы лектордарга анаан бачээттиибит.

Суверенитет 10 сыла Саха Сирин норуоттара судаарыстыбалаах буолуубутун уонна ону бэйэбит салайан олорор кыахтаахпытын көрдөрдө. Суверенитет Декларациятыгар уонна сана Конституциятыгар олобуран, бастакы Президентимитин, сокуону таһаарар үрдүкү былаастытын - Ил Түмэни талбыппыт. Россия Федерациятын салалтатын кытары сагалыы сыһыаннаһыны олохтоотулар. 1996 сыллаахха Духобунас Академиятын Президент М.Е.Николаев тэрийбитэ. Бу иһинэ республикаҕа аан бастаан наука академията аһыллыбыта, наука, үрдүк үөрэх кизик далааһыннаһытын бигэ акылаата ууруллубута. Норуот хаһаайыстыбатын бары салаалара үлэлэрин-хамнастарын наукаҕа тирэтирэн, тускуллуур суолу тутустулар. Суверенитет көмөтүнэн искусство бары көрүннэрэ сайдаллар. Холбоһура, музыка Үрдүкү оскуола аһыллыта, П.А.Ойуунускай аатынан саха театрын сана дыһыта тутуллуута, саха циркэти, киинэ онорор студия үлэлээһиннэрэ. Москваҕа уонна Санкт-Петербурга бэйэбит институттардаах буоллубут, Мирнэйгэ университет филиала аһыллына, СГУ Нерюнгри таабы филиала техническэй институт буолла, тыа сиригэр үрдүк үөрэх тэрилтэлэрэ, ол иһигэр биһиги Чурапчытыгар, баар буоллулар. Республикабыт "Саха" дьин аатынан аан дойдуга биллэр буолла.

Суверенитетпит киһи эргиччи сайдарыгар кыахтары кэбэттэ. Түн былыргыттан силэс тардыбыт төрүт культуранытын сөргүтэн, байытан эрэр саха омуга циркумполярнай цивилизацияны сайыннарыыга баһылааччы-көбүлээччи оруолун толоруохтаабын Президентимит тоһоолоон бэлиэтиир. Манна быйыл арыллыахтаах Арктика культуратын института сүрүннүүр күүһүнэн буолуоҕа. Английскэй тылы судаарыстыбабыт үпүс тылынан ылыныбыт. СР Президентэ М.Е.Николаев "Саха Республиката XXI-с үйэ бастакы чэппэрэргэр сайдыытын суола"

кинигэтин дьүүллэһин сытытык тэрилиннэ.

РЕСПУБЛИКАБЫТ ЭРГИЧЧИ САЙДЫТЫГАР САҢА САҕАХТАР

Бастатан туран, республика Аан дойдутаагы алтарытыата үүнэ. Федерация атын субъектары өттүттэн биллини бигэргээн иһэр.

Иккиннинэн, республика экономической өттүнэн тутулуга суох буолуута бөдөрөгөөтө. Россияҕа да, Аан дойдуга бүтүннүүтүгэр даҕаны саамай бөдөн энергетика, валюта уонна сырьё ресурстардаах, кэккэ улахан суолталаах таһаардары сүрүн онорон таһаараччынан буолла.

Үсүһүнэн, Хотугу муора суолун сөргүтүү, Трансконтинентальной транспортной системаны, Арктиканы тупсаран тутуу уонна сайыннарыы бааһын уонна да атыттар курдук уопсай Россиятаагы уонна Аан дойдутаагы саамай бөдөн бырайыактар көбүлээччинэн буолла.

Төрдүһүнэн, экономической, социальной, национальностар икки ардыларынаагы, политической туруктаах буолуу регионунан буолла. Олох бары эйгэлэригэр эйэлээхтик сайдыыга, кэпсэтиһиһэ, партнердаһыыга, айар-тутар үлэҕэ туһайыылаахпыт.

Бэсисинэн, республика бэйэтин толору хааччынар экономикатын оностор сыаллаах сайдыылаах рынок систематын тэрийэргэ, тэрилтэлэр үлэлэрин тупсаран тас рынокка күрөстэһэр кыахтаах буолууларын ситиһиһэ үлэлэһэр. Тас рынокка национальнай таһаар онорооччулар интэриэстэрин көмүскүүр, национальнай экономика күрөстэһэр дьобуруун үрдэтир сөрүх туран. Хайаттан хостуур промышленноһу тосту улаатыннарыахтаахпыт, алмаас-бриллиант комплексы эрэ буолбакка, кыһыл көмүһү, үрүң көмүһү, платинаны переработкалааһын тэриллээхтэх. Нефть бородуукталарынан норуот хаһаайыстыбатын бэйэ хааччынытын быһаарыы сыала туран. Электроэнергетикаҕа Бүлүүтээги ГЭС-3, Мустаах-Дьокуускай газопроводын үһүс утабын тутуутун сэргэ, Учур, Төөмтөөн өрүстэргэ ГЭС хас да түһүмэһин тутууга турунар сорукаахпыт. Онно ылыллар 5 мөлүйүүн квт. сөрбөтө Россиятан Японияҕа кытта таһаарыллыахтаах. Республика промышленноһун ити салаалара Россия рыно-

гар эрэ буолбакка, Аан дойду экономикатыгар республика миэстэтин уонна оруолун быһаарыахтара. Чайанда ҕаһыгар олобуран Илин Сибиир-Кытай-Собуруу Корея магистральнай газопроводтарын тутууга кыттар сорукаахпыт.

Алтыһынан, олохтоох үүнээйи-тэти уонна тыһынар-тыһыннаахтан ылыллар сырьёга олобуран, бэйэ биофармацевтической промышленноһун тэрийиһи сабаланна. Инникитин, бэйэ сырьетуттан эми, препараты Аан дойду рыногар таһаарарга үлэлэһэр сөрүх туран.

Сэттиһинэн, тыа хаһаайыстыбата уонна промыселлар баһаран туран үлэлиир, олоҕу тупсарар эйгэҕэ кубулутуллуохтаахтар. Ылал экономикатын өрөтөрдөр, сайыннараар сөрүх олоххо киллэрэргэ үлэлээбэт.

Ахсыһынан, космоһы нөҕүө сибээстэһини стратегической сорука туран.

Тохсуһунан, демографической политикаҕа салгыы үлэлэһини ытыллар.

Үөрэхтээһин тиһигэр манньык үчүгэй өрүттээх хабааттыылар бэлэстэнилэр. Ол курдук, үөрэхтээһини сайыннарыы сүрүн түмүгүнэн, хаачыстыбалаахтык үөрэниһэ оҕолор уонна ычат Конституциянан көрүллүбүт бырааптарын хааччыы буолар, ол кэлим нормативнай-правовой базанан ситиһиллэр. Соторутаагыта Ил Түмэн депутаттарын сессията "Учуутал туһунан" СР Сокуонун толоруу хааһытын туһунан" итинэн "Үөрэхтээһин туһунан СР Сокуонун үбүнэн хааччыы туһунан" боппуруостары көрдө. Үөрэх тэрилтэлэрин, үөрэнээччилэр уонна студенттар бэйэлэрин интэриэстэрин учуоттаан үөрэх программаларын талан ылар кыахтары кэбэттиһэ туһуламмыт вариативнай ситим олохтонно, Бүгүңгү туругунан, 51 тыһ. 589 оҕону хабар 770 үһүһааннарга иити-үөрэтин 16 вариативнай программата баһыланар уонна олоххо киллэриллэр. Уопсай орто үөрэхтээһин тиһигэр 193 тыһ.433 үөрэнээччинин хабаан 706 араас тиһитээх уонна көрүннээх үөрэх тэрилтэтэ үлэлиир. 22 гимназия, 5 лицей, 4 ассоциацияламмыт оскуола, 25 Хотугу сир аһыах ахсааннаах уонна көс олохтоох нэһилиэнньэтин оскуолалара, 6 авторскэй, 7 чааһынай оскуола, 2 чолку биһирдүүлээн оҕо уратытын үөрэтэр оскуола аһыллына. 79 оскуолаҕа сөрүх

предметтэри дьиринтэти үөрэтин тэрилиннэ. Начальнай уонна орто профессиональнай үөрэхтээһин Департаментын үөрэтин тэрилтэлэрин 78 идини ылан 4,5 тыһыынчаттан тахса рабочай итинэн 69 идини ылан 1,6 тыһыынчаттан тахса орто сүһүөх специалист сыллата бүтэрэр. Республика ВУЗ-тарыгар уонна государственнай итинэн государственнайа суох ВУЗ-тар филиалларыгар 27,4 тыһ. студент үөрэнэр.

Үөрэхтээһини информациянан хааччыыга балаһча үлэ ытылына. Республика оскуолаларын 81 %-нара компьютернай техникаан хааччылына. 2000 сылга оскуолаларга компьютеры киллэрини үлэтэ түмүктэниэ.

Оҕолору социальнай-педагогической өттүнэн араҥачылааһын тиһигэ олохтонор. Ааспыт үөрэх дьылыгар эбии үөрэхтээһин тэрилтэлэригэр 56 тыһ.690 оҕо, оскуола иһинээҕи курсууоктарга 103 тыһ.405 оҕо дьарыктаннылар. 53 оҕо спортивной оскуолаларыгар 33 араас көрүнүнэн 27.884 эдэр спортсмен дьарыктанар. Сайынны кэмгэ 214 үлэ уонна сынныалаҥ лааһыра, 475 производственной биригээдэлэр үлэлээтилэр. Туһалаах үлэни үөрэнээччилэр 46,9 %-нара хабылына.

"2000 сылга - 2000 түгө дьыалаһы" хамсааһын чэрчитин иһинэн республика үрдүнэн үөрэхтээһин тиһигин 75 сана объекта, 136 спортзал тутулуннулар, 54 объект өрөмүөннэниэ.

Олорор сиринэн үлэ сэргэхсийдэ. "Түөлбэ" программанан үлэлээһин, оскуола итинэн дьинэ кэргэн 55 хардарыта биһигэ үлэлиир киһинэрэ тэрилиннэ. Педагогтар, үөрэнээччилэр итинэн үөрэнээччилэр биһигэ түмсүүлэрин бөбөрөгөтөр аналлаах "Аһаҕас оскуола" республикатаагы общественной тэрилтэ тэриллэн, 50 тыһ. тахса чилиэннээх 1000 кэринэ отделениелара баар буоллулар. "Үөрэх тэрилтэлэригэр Попечительскэй Сэбиэттэри тэрийэр туһунан" СР Президентин Ыйааҕа тахсыбыта. Попечительскэй Сэбиэт Сүбэ мунньаҕар попечительлээһин итинэн маценаттааһын институтун бөбөрөгөтөр туһунан республика олохтоохторугар Ыһырыы ылынылар.

Мария ГЕРАСИМОВА,
улуустаагы "Знание"
общество председателэ.

Улуус учууталларын балаган ыйдаабы сүбэ мунньахтара

ТЫЛ ЭТИИЛЭРТЭН

Улуус үөрэбин үлэһиттэрин сүбэ мунньабыр үгүс тыл этиллиһэ. Ол курдук, улуустаабы үөрэх үлэһиттэрин начальнига М.А.Никифорова, ЧИФКИС проректора Е.В.Пудова, улуустаабы гимназия директора А.С.Иустинова, Одьулууннаабы оскуола-лицей директора Г.И.Адамска, политех-нической сибэст салайааччыта И.И.Аммосова тыл этиилэртэ улуус дыһалтатын баһылыгы солбу-йааччы И.И.Яковлев даһылаатын ситэрин, хайа эрэ өттүнэ сы-тыһаратан биэрдилэр. Мунньаха норуот үөрэбин үлэһиттэрин идэтин үрдэтэр институт саһа таһо-логияда кафедраатын с э б и э д и с с э й э Г.В.Иванова, Ханалас улуунун үөрэбин үлэһиттэрин начальнига Д.К.Петров итиэнэ үөрэх министр-ствотын кадровой по-литикада председате-лэ С.Д.Солдатова кыт-таннар, тыл этиилэр мунньах таһымын үрдэттилар.

Мунньаха сүрүннэ-эн оҕо доруобуйатын боппуруона сытытык турда. Кэнники сыл-ларга оҕо доруобуйа-та биллэ мөлтөө-бүтүн, оскуола оҕо арыгы, табах курдук кыһаан дыһалыктарга убаныыта үгүс били-этээн туран, чөл олох оскуолаттан сабапа-ныахтаабын өссө төгүл биһаргэттилар. Онуоха учуутал түс бэйэтэ чөл олоху ту-туһара ирдэнэр. СР Президентэ М.Е.Нико-лаев чөл олоху си-тиһини опорду кыта ыһа сибээстиир, ол курдук оҕо иккиттэн аһыйаа суох спор-тивной секцияда сылдьара, физкульту-ра уруога нэдиэлэ-түөрт чаас кытыллара тэрийиллэхтээх. Оҕо доруобуйатыгар ула-хан оруоллаах итин

аһылыгынан хаач-чыһы, сылаас дыһа-уот, сырдык кабинет боппуруостарыгар санэпиднадзор кыла-абынай бырааһа С.В.ГОТОВЦЕВА аһылык асортименын көнөттигэ, кыһыны эргичи битэминнээх астарынан хаач-чыһыга, иһэр ууну ырааһырдыыга үлэ-лөөр сорук турарын эттэ. Оҕо үлэһит-үөрэнэр оскуола-ларын базалара мөлтөх, уунан хааччылар сис-тема суох, кабинет-тар, оскуолалар 50 бырыһыаннара сани-тарнай көрдөбүлгэ эппиэттээбэттэр. Итини таһынан, билингги сайдыылаах кэмгэ үөрэх компьютера су-ох табыллыбатын, ол төһө да олохтут ирдэ-билэ буолтун үрдүнэ, оҕо доруобуйатыгар дыһыйыта олус күүс-тээбин учуоттаан ту-ран, оскуолаларга ре-жимнээх үөрэби ирдэ-һин, оҕо доруобуйа-тын бейергетөр сөп-төөх санитарнай көр-дөбүлэргэ эппиэтти-ир усулуобуйаны тэ-рийии биһиги сүрүн сыалбыт буоларын ум-нубаллытыгар ынтыр-да.

Оскуолада кириэн иннинээби саастаах оҕолортон 38 бы-рыһыана мөлтөхтүк сангараллар, маньаха анал быраастар, педа-гогтар, погонедтар үлэһитлэрэ наада-тын, хас үөрэх тэри-лэлэрин ахсын оҕо бы-раастара баар буолу-охтаахтарын ким ба-лыһа педиатра М.И.КРАСИЛЬНИКО-ВА бэлэтиэтэ.

Билингги олох мунгура суох сайдар кэмгэр оҕону итин саамай сүрүн пробле-ма буолар. Оҕо олохо бига эрэллээх, төрөөбүт сирин до-йдуһун иннитэр итил-либэт гражданин бу-олбут ытык иэтин таба айдуур буола улаа-ты-ахтаах. Үүнэр көлүөнэ-

ни итин хаачыстыба-та тулсарын туһугар үөрэх тэрилтэлэрин, ведомстволар үлэһит-тарин уонна төрөппүттэр эппиэти-нэстэрин үрдэтэр сы-ал-сорук турар. Маньа-ха нэһилиэк, общес-твенности, төрөппүттэр быһаччы үлэһитлэрэ ирдэ-нэр. Оҕону итингэ нэһилиэк социальнай кииннэри тэрийэн төрөппүттэри түмэ-тардан үлэ күүскэ ытыллыахтаах. Бу түгэһигэ оҕо, төрөп-пүт, нэһилиэк ыһа си-бээстэрин олохтуур аналаах телестудия-лар үлэһитлэригэр этии киридэ.

Аммантан Н.И.ПРО-ТОДЬЯКОНОВ оҕону итингэ айылба, тула-лыыр эйгэ дыһыйы-ула ханан туһунан: "Ыччаты ай-ылбаны таптыырга, харыстыырга үөрэти-эхтээхпит, ол эбэтэр XXI үйгэ үүнэр көлүөнэни итин сүрүн онкулунан айылбаа сыһыаран, алтыһы-наран экологическай итин-үөрэтин буолар уонна улуус бары ос-куолаларыгар эколо-гия үөрэбэ кириэрэ булгуччулаах. Амма улуунун оскуолалары-гар маньа хайысха-лаах үөрэх толору ки-риэн турар, онтон биһигэ Сылган, Амма орто оскуолаларыттан ураты бу үлэ ула-ханньа хаалан иһэр. Оҕо истэринээбэр көрөн саамай элбэх билигин ылар. Онтон тулаһыыр эйгэбит кэ-рэ буоллабына эрэ, биллэн турар, оҕо биэрэрэ элбэх, онон айылбаны, тулаһыыр эйгэни харыс-тааһынгга сүрүн болломто ууруллуо-таах. Итин-үөрэтин-сатабыл курдук сити-минэн үлэһиттэхпити-нэ биһиги сайдыыла-ах көлүөнэни таһа-рыахпыт. Онтон ити-илээх киһи хаһан баҕарар сайдыа",-- дииэн тоһоболоон бэ-лиэтээтэ.

Үөрэх хаачыстыба-тын туһунан Одьулуун-наабы политтехничес-кай оскуола-лицей үөрэх чааһын сибэ-диссэһэ М.П.АНТИ-ПИНА "Биһиги оскуо-лаларбытыгар экспе-риментальнай үлэлэр ангардас аһааһынар эрэ элбэбэр буолба-ка, хаачыстыбаннай өттүлэригэр үлэлөөр улахан сорук турар. Ол эбэтэр отуттан таһа араас көрүнгүзэх эк-спериментальнай үлэ-лэри практикай ха-баантан теоретичес-кайга таһааран, таһнаан, чинчийэн үөрэтиэхтээхпит. Оч-чотугар эрэ наука эй-гэтигэр таһан инни-ки сайдарбытыгар ула-хан харды оҕоһул-луу",-- дииэн санаатын эттэ.

Быйылгы үөрэх дыһын түмүгүнэн

үөрэхкэ кирии хайа-да сыллардаабыр үрдүк, ол курдук 200-төн таһа оҕо араас үөрэх тэрилтэлэригэр кириэн, салгы идэ-ыларга үөрэнэ сылдь-аллар. Былырыннгы үөрэх үлэһиттэрин мунньабыр, улууска үрдүк үөрэхкэ, чуола-ан техническай, промышленность, көмүс, алмаас, чох үлэһиттэригэр бэлэмни-ир оскуолалар, ку-руһуоктар аһыйахтара ахтыллыыта. Быйыл улуустаабы гимназия базатыгар техничес-кай колледж аһыллан 44 эдэр дьону икки сыл устата үөрэтэн, салгы үрдүк үөрэхтэ-хтэллэригэр кыах ба-рылиннэ. Ити туһунан Чуралчы улуустаабы гимназиятын дирек-тора А.С.ИУСТИНОВА маньа бэлэтиэтэ: "Биһиги улууспутугар оочно сайда илик тех-ническай үөрэхтээһин билингги олох сайды-ытыгар суолтата олус улахан, маньа идэлэ-эхтэр улууска аһыйах-тар, онон ыччаттарбыт бу иделэри баһылы-ыларын өйүөхтээх-пит, уол оҕо социаль-най көмүскэллээх буо-ларын ситиһиэхтээх-пит." Итини таһынан, тыа оскуолаларын бүтэрэр оҕолор үөрэх-кэ кирииллэригэр ну-учна тыла улахан суол-тааһын ыйаһ турар, оскуолаларга кадр тийбэттигэр тох-тоото.

Уопсайынан мунь-

"Кэскил" (сэб. С.М.Захарова, мето-дист Г.Н.Дьячкова) модела киһи боллом-тотун тардар. Киһилэр культурнай-творчес-кай проблемалары быһаарарга үлэһиттэ-лэр эбит. Онтон, "Ми-чил" үһүһаан (сэб. М.Н. Яковлева, мет. Ю.П. Трофимова) саха оҕотун итингэ генотип оруола диэн сүрдээх сонун темала-ахтар. Одьулууннаабы "Күнээн" үһүһаан ри-торикада ылыһыттар. "Кэскил" уонна Одь-улууннаабы үһүһаан рекламалыыр визит-калары онорон саа-лаба тарбатан, улахан саргыһитиһи та-һаардылар. Улуус-таабы гимназия оҕо минность быһытынан сайдытыгар, "Кус-тук" ОРЭЧК (сал. Н.И.Протодьяконов) оҕо айылба харыста-былыгар билиитин-көрүүтүн, үөрүйэбин үрдэтигэ экологи-ческай хайысханы ылан кэи далааһын-наахтык үлэһитлэрин схемалаан, өгнөөх хаартыскаларынан танан улахан истиэнэ-дэ онороннор сыр-даппыттар.

Мунньах үөрүүлээх түгэһинэн наһараа-далааһын буолла. Эр-сылларга айымныла-ах, ситиһиллээх үлэ-лэрин иһин республи-ка үөрэбин үлэһиттэ-рин ведомственной наһараадаларын үөрэх министерство-тыттан С.Д.Солдатова туттарда. Ол курдук, СР үөрэбин туйгунун үрдүк аатын С.Н.Ба-шарина (ЧРОСИО),

ва (Болтоно), оскуо-лаларга капиталнай өрөмүөнү ытыыга А.И.Прокопьева (Мын-дабайы), Е.А.Смир-ников (Мындабайы), ону таһынан ааспыт үөрэх дыһын түмүгүнэн үрдүк үөрэх-кэ кириигэ улахан бырыһыаны ситиспит В.П.Иванов (Мугудай), В.И.Федорова (Алаһар), В.Н.Коркин (Чуралчы орто оскуо-лата), А.С.Иустинова (ЧУГ), Д.М.Гуляев (ЧИФКИС), Сайынгы ула, сыһыналаах лаабырдарын үлэһи-рин көрүү түмүгүнэн улуустаабы үөрэх үлэ-һиттэрин аһааһына аһа-мыт наһараадалары Дирингээби "Маа-рыкчаан" (сал. Е.С.Си-доров), Төлөйдөөбү "Эрэл" (сал. А.Р.Сте-панов), "Кустук" ОРЭЧК (сал. Н.И.Протодьяконов), итинэн оҕо доруобуйатын чабдигирдэр суолта-лаах "Эрэл" инбэлит оҕолор лаабырдара (сал. И.И.Ноева), ту-ристическай хайысха-лаах Болтоно орто ос-куолатын лаабыра (дир. З.Е.Егоров), культурнай-эстетич-ческай хайысхалаах Кытаанахтаабы "Эрэл" (сал. А.Н.Терютин), оттон социальнай-пе-дагогическай хайыс-хаба "Тойтоон" (сал. И.Г.Макаров) бэлиэ-тэнилэр.

Наһараадалар кэн-нилэриттэн улууска саһа аһаанан үлэһи кэлбит 37 эдэркээн учууталлары ветеран педагогтар ааттарыт-тан Одьулуунтан М.М.Иванова эһарда-

ах сүннүүнэ, үөрэх тэрилтэлэрин саһа-талара сотору-сотору уларыта туруута ии-тэр-үөрэтэр үлэ была-аннаахтык биер сүрү-нүнэ барары атах-тырын, оскуолалар кадринан хааччылы-ылар мөлтөсүн орду-нууча, омук тылары-гар, физика, химия предметтэригэр учу-уталлар тийбэттигэр бэлэтиэттилар.

Мунньах биер сонун түгэһинэн быйыл маньаһытын ытыт-лар, иитэр-үөрэтэр үлэлэр ис хоһоонно-рун аһыйар быһаапка буолла. Маньа барыта уон үс үһүһаан, алта оскуола кытыннылар. Оскуолаларга, үһү-һааннарга үөрэтэр-иитэр үлэ тиһигэр саһа сүрээһнэр ки-риэн эрэллэрэ көстөр. Ол курдук, салиэннэ үһүһааннарыттан

И.П.Корякин (Дирин агро-оскуолата), А.И.Прокопьева (Мын-дабайы үһүһаана) ыллылар. И.И.Яковлев үөрэхтээһин эйгэти-гар үлэ араас хайыс-ханан ситиһиллээхтик бара турарын бэлиэ-тээн улуус дыһалта-тын наһараадаларын туттартаата. Киһилэр истэригэр бааллар: үлэ, сыһыалаах лаабырдарын тэ-рийиһигэ, материал-най базатын бейер-гетүүгэ бастын үлэ-лэх Т.В.Адамова (Ча-кыр), В.И.Нестеров (Төлөй), И.И.Ноева (Мын-дабайы), "2000 сыла -- 2000 үгүс дыһала" республиканскай хамсааһынгга кыт-тыһан оскуола мате-риальнай базатын бейергетүүгэ -- Н.И.Протодьяконов (Ам-ма), В.М.Дьячкова (Сылган), Т.И.Ефремов

лээн алгыс тыһын эт-тэ, киһилэргэ эппиэ-тинэстээх, олохторун анаабыт иделэллэри айымнылаах үлэни бейарда. "Ситис" эдэр учууталлар түмсүүлэ-рин аһыттан Чуралчы орто оскуолатын учуу-тала М.Д.Захарова эһардэлээтэ. Онтон, "Көлүкчээһин", "Айаһ", "Күрүгэй" ансамбыл-лар, онтон да атын ырыаһыттар, үгкүү-һүттэр кыттылаах кэнсир эдэр учуутал-лар, мунньах кытты-лаахтарын үөрүүлэрин үрдэттэ.

Светлана БОРИСОВА.

Хаартыскаларга: Үөрэх министрствотын кадровой политикада председателе С.Д.Солдатова; улуустаабы үөрэх управлениетын начальнига М.А.Ники-форова; эдэр учуутал-лары Чистозык.

АЛЫН ПРОФЕССИОНАЛЬНАЙ ҮӨРЭХТЭЭНИН 60 СЫЛЫГАР

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЙ ҮӨРЭХТЭЭНИН – ИДЭЛЭЭХ БУОЛУУ МЭКТИЭТЭ

Олох сайдар биир сүүн түрүтүнэн дьон идэлээх буолуутун бэлэмнээх. 1888 с. ыраах-таарылаах Россия ылым-мийт "Промышленной училищелар сүүн балаһыанналар дьон сокуонугар олобурун, училищелар үс көрүмүз араасалара—алын, орто уонна илиинэн уланын (ремесленкэй). 1920 с. советскай Россияда суударыстыба тийгэр техникскай идэлээх дьону бэлэмниир үөрэки олохтоһун сылыннан буолбута. Үөрэх наркома А.В.Луначарскай салаадааччылаах сүүн комитет тэрилдибит. Профессиональнай үөрэхтээһин былааньгар үөрэх тэрилтэлэрин уонна техникскай идэлээх дьону бэлэмниир куурстара, завод, фабрика илиинэн бастакы оскуолалар баар буолбуттара. Саха сиригэр рабочай кадрдары бэлэмнээһин кылгас болдьохтоох куурстар итинэн оскуола-мастерской д а р көмөлөрүнэн оһоһуллара. 1934 с. аан бастаан механизация училищета, билингитэ Дьокуускайдаагы техникскай лицей тэрилдибит. Сүүрбэттэн тахса снл тыа хаһаайыстыбатыгар кадрдары бэлэмниир биир советох үөрэх кыһатынан буолбута. Кэлин сылларга республика экономикага дохсуннук сайдан, профессиональ-техникскай үөрэхтээһин тэрилтэлэрин ахсаана элбээбит. 1964 с. профтехүөрэхтээһин Дьокуускайдаагы салалтата тэрилдибит. Билигин орто итинэн алын профессиональнай үөрэхтээһин Департамена 34 алын профессиональнай уонна 9 орто үөрэх тэрил-

тэлэрин холбуур. Кинилэр төһө специализи бэлэмнээбиттэрин туһунан бу сылларалар кэспиклэр: 1999 сыллаахха —4732 киһи, 2000 с.—4005 киһи, оттон быйылгы үөрэх дьылыгар үөрэнээчилэр иылы ахсаана 4518 киһи буолла. Үөрэхтээһини үлэтин хаачыстыбата биллэрин курдук, инженериз-педагогическай кадрдар таһымнарыттан тутулукаах. Эссе 1963 сыллаахтан тэрилтэн үөрэх методическай кабинета, билгин научнай-информационнай Киин араас конкурстары, быыстаккалары, педагогическай аабылары, методическай ырытылары тэрийэн үлэтиир. Үөрэхтээһин теориятын итинэн практикатын боллуростарынан ырытан, үөрэтин таһымын үрдэтэр сыалтан учууталлар научнай-инженер үлэни дьарыктаналлар. Билигин тийиптигэр 8 наука кандидата, 39 научнай үлэни дьарыктанар киһи, 50-тан тахса республика үтүөлээх учуутала, 300-тан тахса профессиональнай үөрэхтээһин итинэн норуот үөрэтирин туйгунара айымнылаахтык үлэли снлдьаллар.

Биллэрин курдук, 1990-с сылларга Россия үрдүнэн техникскай идэлээх дьону бэлэмниир үөрэх киннэммит тийгэсатарыйбыта. Ол ийин техникскай идэлээх дьону бэлэмниир үөрэки сайыннарар туһугар онно сыһыаннаах тэрилтэлэри кытары ыкса снбээстээхтик үлэлири сыал турбута. 1997с. алтынны ыйга Москвада ытыллыбит Бүтүн Россиятаагы көрсүһүүгэ Россия промышленниктары уонна

предпринимателлэрин союһа, Россия эргизин-промышленноһун палата итинэн тутулука суох профсоюзтар федерациялара бииргэ үлэлиир туһунан илин баттаабыттара. Оттон быйыл сайын маньык көрсүһүү бийиги республикабытыгар тэрилтинэ. Үөрэх үлэһиттэрин атырдьах ыйынаагы снбэ муһыахха техникскай идэлээх дьону бэлэмниир үөрэх тийгэр бииргэ үлэһитин суолун-ийин уонна программатын ырытыы наадалааһын бэлэстээтилэр. Билигин олох үгүс орто үөрэх тэрилтэлэрин үрдүк үөрэх кыһатыгар уларытары ирдир. 2001 снл тохсунньу 1 күнттэн алын профессиональнай үөрэхтээһин 11 тэрилтэ колледж, лицей тийгэр уларытарын туһунан РС правительствота уураах ылынка.

Билигин бийиги үөрэхтэ тийгэр 78 араас идэни ыларга, онтон 61-гэр иккилинтэн бэстэни идэни баһылыырга үөрэнээчилэри бэлэмнибит. Араас сана идэлэр, ол курдук, "Итинэн хаачыылы уонна ититэр техниканы таныы", "Химическай оһоһуу контуруоллааччы", "Менеджмент" уо.д.а. баар буоллулар. 60 сыллаах үбүлүүбүтүн бэлэстээри туран, араас сылларга үөрэммит дьону, ветераннары, инженериз-педагогическай үлэһиттэри эбэрдэлиибин. Чөл олоһу, дьолу-соргуу, айымнылаах үлэни баһарабын.

Ефим ПРОТОПОПОВ,
алын уонна орто профессиональнай үөрэхтээһин Департаменн директора.

Лицейгэ үөрэтэр-үлэһит комбинат илин энэр улуустарга алмааһы кырыылааһынга итинэн ювелирнай дьылааба идэлээх үлэһиттэри бэлэмниир сыллаах, 1998 сыллаахтан үлэһит киирбитэ. Алмааһы кырыылыыр сыах россиякай станоктарынан уонна туттар тэриллэринэн хаачылыбыта. Сыахха алмааһы кырыылааһынга 28, алмааһы эрбиир учаас-

Санкт-Петербург уонна Москва курдук куораттарга бэлэмнэһини барбыттара, үрдүк квалификациялаах специалисттар. Дуоһа-барынан киирбиттэри итинэн администрациянай үлэһиттэри кытары холбоон билигин комбинатка 35 киһи үлэли снлдьар.

Сылын ахсын улууска, республикада ытыллылар конкурстарга уонна быыстаккаларга бийиги үлэһиттэрибт, үөрэнээчилэрибт снбиклээхтик кытталлар. Ол курдук, 1998 с. "Бастын алмааһы кырыылааччы" республикатаагы конкурска кырыылааччылар группаларын үөрэнээччтэ Иван Захаров (маастара М.П.Кардашевскай) бастыннан ааттаммыта. 1999 с. илин энэрдээһин "Бастын идэлээх" конкурска кыттанар ювелирнай группалар үөрэнээчилэр Владимир Карпов, Лариса Тарабукина, Елена Захарова (маастар Н.Н.Матвеева) иккис миэстэ буолбуттара. Оттон Оло аймаах сылыннан тэрилдибит республикатаагы конкурска ювелирнай оһоһууларбыт анал дипломунан бэлэстэммиттэра. Маньы сэрэ республика алмааһы кырыылыыр заводтары уонна үөрэтэр комбинаттарын ортолоругар ытыллыбыт "Бриллиант-99" конкурска Иван Захаров, Алексей Семенов, Марфа Ефремова, технолог С.С.Иустинов, маастар М.П.Кардашевскай састааптаах

хамаандабыт "Сам-Диам" завод хамаандатын тилэх уолсан иккис бирииктээх миэстэлэммитэ. Быйыл Чурапчы сэл. буолбут "Илин -2000" республикатаагы дьаар-банкаа ювелирнай оһоһууларынан кытан, технолог И.И.Неустров иккис степеннээх Дипломунан бэлэстэммитэ. Алмааһы кырыылааччылар быйылгы конкурстарыгар Михаил Ефимов уонна техно-

лог С.М.Ноев снбиклээхтик кыттанар. Үөрэнээччи үчүгэй теоретическай бэлэмнээһин ийин преподаватель Н.И.Данилова анал бэлэһинэн бэлэстэммитэ.

Комбинат үөрэтэрин таһымнан онорон таһаарар снлдьаах. Олохтоох иккилинтэниэттэн сакаас ылан араас ювелирнай оһоһуулары өгөрлөллөр. Алмааһы кырыылааһынга "Туймаада-Даймонд" тэрилтэтин кытары дуоһагардаһан республика бюджетыгар бэйэтин кылаатын киллэрсэр. Маньы сэрэ олохтоох иккилинтэниэттэ үлэ миэстэтин таһааран, бы ырыынак кэмигэр биир тыын боллуроргоһу быһаарсар. Улуустуугар маньык идэлэри сайыннарыан, бу идэлэри баһылан баһалаах эдэр ычаты бийээх үөрэнэ кэлэргитигэр ыгырабыт.

Иван АНДРОСОВ,
үөрэтэр-үлэһит комбинат начальнига.

ИННИКИ СОРУКТАРБЫТ УОННА ЭРЭЛЛЭРБИТ

Одүүлуннаагы политехникскай лицей 1967 сыллаахха алтынны ый 4 күнүгэр Төһүлүтээһи ОПТУ филиалын быһыытынан аһыллыбыта. Оччолорго тыа сиригэр анал бэлэмнээх рабочай кадрдар наадалара сытытык турбутун таба өйдөөн, Ленин аатынан колхоз председателэ Е.С.Николаев көсүлээһининэн сана үөрэх тэрилтэ Дьабыыла бөһүөлэгэр баар буолбута. 1969 с. филиал Чурапчытаагы 13 №-дээх училищета кубулуйбута. Рабочай идэлэри биэрини таһынан, 1974 сылан орто үөрэки биэрэр буолбуттара. Онон, бүтэрээчилэр диплому ылаалларыгар идэлээх, орто үөрэхтээх, онон үөрэхтэрин анал орто итинэн үрдүк үөрэхтэргэ салгыыр кыахтаммыттара.

Бастакы сылларга училище материальнай-техникскай базата мөлтөбө. Ону бөбөргөтөргө үгүс өрүттээх үлэ ытыллыбыта. Үлэһиттэр уонна үөрэнээчилэр үлэбэ, идэбэ тардыһыларын күүһэ, оройуон, республика салалталарын ахсаабат өйбүлэ ону тэнэ нэһиликэ дьонун-сэргэтин үтүө бабалара күүс-көмө буолбуттара. Ол түмүгэр, училище материальнай базата бөбөргөөбүтэ, профессиональнай өттүнэн үрдүк таһымнаах кадрдар баар буолбуттара. Бу кэмнэргэ директордэринэн үлэһиттэри--тордарынан С.Н.Плотниковы, А.С.Шишигини, М.М.Максимовы билгин үтүө тылынан ахталлар. Икки иккилэн этээстээх үөрэнэр корпустар, 190 миэстэлээх үөрэнээчилэр оһорор уонсайдары, таас варианынан тутулуубут мастерской, остолобуой уо.д.а. курдук улахан тутуулар баар буолбуттара. Ити бары-

та республика араас улуустарыттан кэлэн идэ ылар ычакка биэтирэх буолбута. Тэрилтэниэттэн ыла бу кыһа 4289 киһини үөрэтэн 31 оройуоннарга ытылаата. Кинилэр үгүстэрэ төрөөбүт дойдуларыгар таһаарылаах үлэни көрдөрөн, дьон-сэргэ кини туттан кэлсин үлэһиттэри буоллулар. Сүүрүнээх тыа хаһаайыстыбатыгар анаан араас идэлээх кадрдары бэлэмнээн кэллэ. Ол курдук, 1075 трактористтары, 338 электромонтердары, 427"С" категориялаах автомобил суолпардарын, 429 овуруотчуттары, 710 бухгалтеры, 116 ферма механизатордарын, 38 маастар-наладчиктары, 213 химико-бактериологическай аналгы оһорор лабораннары итинэн 531 механизатордары эбии үөрэттэ. Уларыта тутуу сыллара бийиги үөрэхтэһиттэра сана суолу-ийин тобуларга күһэйдитэ. Ол түмүгэр, эти-үүтү переработкалааччыларын, ааһар-суоттуур массынналары үлэһиттэр оператордары, алмаас кырыылааччылары уонна көмүс уустарын курдук идэлэри бэлэмниир сана салаалар аһыллыбыттара. 1998 сыллаахтан политехникскай лицей статуһун ылан үлэһиттэри. Билигин барыта 14 үөрэтэр кабинет, биэр үөрэтэр сыах, икки лаборатория уонна биэр үөрэтэр-производственной комбинат бааллар. Эдэр ычаты идэри туһаайан үөрэтээх итинэн сыныаланан көдүүстээхтик тааарына 48 инженериз-педагогическай специалистар бааллар. Кинилэртэн үгүстэрэ бэйэлэрин идэлэрин толору баһылаабыт итинэн лицейгэ өр сылларга үлэһит баай оһытаах педагогтар. Килээбит баай оһытаах педагогтар. Килээбит баай оһытаах педагогтар. Килээбит баай оһытаах педагогтар.

бул элбэхтэр. Ол курдук, СР үтүөлээх учууталлара М.М.Максимов, М.М.Бекенов, РФ профтехүөрэхтээһинин үтүөлээх үлэһитэ А.В.Ноева, РФ культуратын үтүөлээх үлэһит М.С.Ноговин (билигин бийиги кэһкэбитигэр суох), Аба дойдуга улуу сэриитин ветерана М.П.Ефимов, РФ профтехүөрэхтээһинин туйгунара Г.М.Дьячкова, Д.И.Кононова, Д.Г.Ильин, И.И.Потанов, С.Д.Дюдоров, Д.Д.Пудов, А.А.Пестерев уо.д.а.

Кэһкини кэмгэ коллектив үлэтигэр-хамнаһыгар үгүс кэһкэ ыарахаттары көрүстэ. Ол— материальнай база айгырааһына, кадрдар барыылара, үгүс былааннаммыт үлэһит үлэ суоһуттан өр сылларга тохтоон хаалыылара, ычактарга аналлаах культурнай-сыныаһаар Киннэнэр, физкультурнай-спортивной үлэни тэрийиэгэ сөптөөх дьыуот суоһа о.д.а. Бу барыта, билэн турар, бүтүн Россия үрдүнэн олохтоох мөлтөөһүнү, онорон таһаарыы таһыны туһугун кытары ыкса снбиклээх. Мантан тахсын суоллары тобулуу үгүс эрэйи-буруйу көрсүбүтэ.

Бу дьыл бэс ыйын 6 күнүгэбэ 268 №-дээх Правительствота уураарын РС Президентэ М.Е.Николаев илин баттааһынынан Одүүлун орто оскуолата уонна олохтоох лицей холбоһон сана үөрэх тэрилтэти— Одүүлуннаагы оскуола-лицей тэрилтинэ. Кини 2001 снл тохсунньу ый 1 күнттэн биэр хаһаалынан үбүлэни үлэти сабаллыр. Бу барыта үлэбэ ураты сыһыан, өйгө-санаада, үлэһиттэри, инициативаны, айымнылаах сыһыаны барыбыттан ирдир-эрэйэр саналы тэ-

рээһин буолар. Маньаха республикабыт, улуустуу салалтатыттан, дьонуттан-сэргэтиттэн бийиги өйбүлү кэһкэбит.

Саналы тийгээх үөрэх тэрилтэтин олоххо киллэри экспеимент быһыытынан барыа. Онон снбээстээн, Россия үөрэтин министерствотыгар бийиги бу салаабынммытын федеральной таһымнаах экспеиментальной площадка быһыытынан тэрийэн үлэһиттэргэ этикибин өйдөөтүлэр. Ол быһаарыта сэтинни ыйга манна, миэстэбэ өссө чуолкайданыа, а.э. быраһаактытын манна көмүсүөхпүт. Оһон, иннибитигэр үгүс өрүттээх үлэ көһүтэр—кэлэр үөрэх дьылыттан сана программалар, былааннар олоххо киириэхтэрэ. Күн бүгүнгү туругунан, 450 миэстэлээх үөрэнэр комплекс тутуута сабалланна. Манна үөрэнээчилэргэ бары табыгастаах усулуобуйа көрүлүөбэ. Ол курдук, баар буолуохтара кини-куон кылаастары сэргэ, актоай, спортивной саалалар, библиотекка, остолобуой, мастерсондар уо.д.а. Үп-харчы билигин да кырыныч буолуо. Ол ийин, көмөлтө хаһаайыстыба кэһкэтиллэн сылгы-снбикниээ хаһаайыстыбалара, снри кытары үлэ тэрилтэһитэ.

Иннибитигэр үгүс үлэ күүгэр, үгүс ыарахаттар баар буолуохтара. Ону кыһыыга коллектив, үөрэнээчилэр дьулуурдара, олохтоох иккилинтэниээ, улуус салалтатын, дьонун-сэргэтин көмөтө, снбээт-соргуута наада. Бийиги онно эрэнэбит.

Гавриил АДАМОВ,
политехникскай лицей директора.

Чурапчы улуунун үөрэбин үлэһиттэрин, общественноһи сүбэ мунньаҕа.

Балаан ыйын 14 күнэ 2000 сый

РЕКОМЕНДАЦИЯ

— улуус үрдүнэн 5 саастаах оҕолору оскуолаҕа бэлэмнээһини ыһтар сыалтан оҕо кылгастык сылдыар киннэрин, алын сүһүөх оскуолаҕа "Ийэ оскуолатын" курдук нитэр-үөрэтэр ньымалары, көрүҥнэри тэһитэргэ;
— улууска араас хайыскалаах үөрэхтээһин ситимэ олохсуйбутунан үөрэнээчилэргэ, төрөппүттэргэ үөрэх программаларын, былааннарын талан ыларга кыттыыны ылалларын ситиһэргэ;
— улууска ыһтыллар саҥа үөрэтэр технологиялар үөрэх хаачыстыбатын тупсарарга көдүүстээхтэрин көрдөрбүтүрүнэн уһууаантан сабалаан улууска баар үрдүк үөрэх тэрилтэлэригэр тийэ нити-үөрэтин үлэтигэр утумнаахтык киллэрэргэ;
— оскуоланы бүтэрэр оҕо идиани бээр уонна кинини үрдүк үөрэххэ бэлэмниир инниттан Дирин агро-оскуолатын опытыгар олобуран улуус оскуолаларыгар 12 кылаастары элбэтэри үөрэтэн көрөргө;
— 12 сыллаах үөрэхтээһингэ юкэрэҕэ республикаҕа үөрэх програм-

малара уонна учебниктара ситэтэ суохтарынан, үөрэтин ис хоһоонун ыһтар сыалтан уонна республикаҕа биризмэнэй айар бөлөх тэриллэбинэн улууска айар бөлөхү тэһиэргэ;
— үөрэхтээһин биер кэлим уонна утумнаах систематын тэһиин уонна сайыннары үлэтин ыһтар инниттэн: уһууаан уонна алын сүһүөх оскуола үөрэтигин ис хоһоонун преемственность ситимигэр киллэрэргэ. Болтоно, Хайахсыт, Уулаах-Аан (Хангалас) оскуолаларын уонна уһууааннарын ситимниир үлэни саналы ыһтарга;
— Уолсай орто үөрэхтээһин уонна профессиональной-техическэй үөрэхтээһин ис хоһоонун биер кэлим тийиккэ киллэрэр инниттэн Одьуу-унааҕы республиканскай политехическэй оскуола-лицей инновациятын салгыы ыһтарга;
— уолсай орто үөрэхтээһини уонна үрдүк үөрэхтээһини ситимнииргэ улууска Дирин агрооскуолатыгар колледжа, Кытаанах художественнай-эс-

тетическэй үөрэтин филиалын абыллыларын боллурууһун ыһтарга;
— үрдүк үөрэх тэрилтэлэрин кытта биергэ үлэлээһини чинэтэр сыалтан 2001 сылга СГУ-ну кытта научнай-чинчийэр хабааннаах форуму ыһтарга;
— үөрэх тэрилтэлэрэ нэһили-эннээҕэ төлөбүрдээх эбии үөрэхтээһин услугаларын киллэрэригэр;
— үүнэр келүөнэни итин пробле-мата дыксыннынан үөскэтэринэн итин хаачыстыбатын итин үөрэх тэрилтэлэрин, ведомстволар үлэһиттэрин уонна төрөппүттэр элпэтинтэрин үрдэтэр дыһаллар ыһтарга;
— Саха Республикатын оҕону уонна эдэр ыччаты итингэ концепциятын проегын хас биердин нэһилиэтинэн, үөрэх тэрилтэлэринэн ыһтарга;
— оҕо доруобуйатын билигин туруктан мелтөпөккө салгыы бөөгөтөр инниттэн уһууаантан сабалаан 3 суолунан: эт-хаан эрчийитин, экологическай уонна вале-ологическай хайыскалары тутуһан чөл олох программатын сыалын си-

тиһэргэ;
— педагогтар, төрөппүттэр уонна үөрэнээчилэр биергэ түмсүүлэрин бөөгөтөр аналлар "Аһаас оскуо-ла" улуустааҕы общественнай тэри-лэ үлэтин былааннаахтык ыһтарга;
— оскуола уһууаан инники дыһалатын туһугар кыһаллар бары дьону биергэ түмэр попечительскай сэбиэттэр неҥүү общественность уонна үөрэх тэрилтэлэр хардарыта үлэлээһиннэрин тэһиэргэ уонна Улуустааҕы Попечительскай сэбиэт үөрэһирини салайарга Програма-ны тохсунуу 1 күнүгэр диэри огоро-ругар;
— алтынны ыйга оҕолору уонна ыччаты итин боллуустарыгар улу-устааҕы төрөппүттэр мунньахтарын тэһиэн ыһтарга;
— улуус уһууаанын интээчилэрин (16% үрдүк үөрэхтээх), алын сүһүөх оскуола учууталларын (47,6 %) үрдүк үөрэхтээр инниттэн дистанционной үөрэхтээһини сайыннараарга, үөрэх-тээһин атын да көрүҥнэринэн хаач-чыларга үлэни ыһтарга.

ӨЛӨКСӨӨН КӨРҮДҮӨСТЭРЭ

ҮӨХСҮҮ ТЫЛЫ ТУТТУБУТ

Өлөксөөн куоракка сылдьан уулуссаҕа биер дойдулааҕын студе-ка Мотьяни көрсө түстэ. Нуучча кыһа табаарыһынын биергэ сылдыаллар эбит. Сахалыы сизиринэн дорообо-лоһон, кыыс дьон-сэргэ олоруутун, төрөөбүт түөлбэтин сонунун ыйыта-лаһан кэлэһини бэрт кудууһааҕы барда. Билиги киһибиэ сотору-сото-ру "Муочаа" диэн кыыс аатын аатты-ыр. Итинник ирээ-хоро кэлэһин авто-бус тохтобулугар тийэн арабысты-лар.

Полдугата күлэ-күлэ Мотяттан ый-ытар: "Ити дьээдэ тобо эйгин "Мо-ча" диэн үөбэрий?"

ТӨННӨН КЭЛБИТ

Өлөксөөнү бульдозерист Сэмэнгэ кемелөөһөҥүөн аһаатылар. Үөрүү-көтүү, саҥа "дуоһунаһы" суйуу бу-олла. Өйүө-тайаа ыһынан кизһэлкит үлэлээр сирдэригэр тимир көлөлөрүгэр олорон айаннаатылар. билиги киһибиэ айаннааһын саҥана мелтөөн сылаас кабинаҕа утуйан ха-алла.

Арай уһунтубута тракториһа иккиэ буолан утуйан бырылата сыталлар эбит, трактор үлэлин турар. Өлөксөөн айаннааһы гыммыта буль-дозер "хомуоһа" сиргэ түһэн турар. Ол бу ырыһахтары тардыалаан син өрө кетэхтөрөн айаннаан лиһигирэт-тэ. Модун куустээх техниканы "баһылаабыт" киһи быһыытынан мунук анныгар кининэйэн ыһыы истэ. Син өр барбахтаабытын кэниэ дэриэбинэ көһүннэ. Көрдөһүнэ олох билэр баһайы сирэ-уота. Муодары-муодарыы чугаһаабыта хоннобут сиригэр төһөннө кэлбит. Бульдозер-нан кэһиннэн айаннаабыттарын хан-тан билиэй. Дьонуттан куттанан "хо-муолун" түһэрээт утуйбута буолан ха-алла.

ИТЭБЭЙБЭТЭХ

Өлөксөөн СПТУ-га үөрэнэр. Маас-тар хонтуруолунай үлэлэрин түмүгүн билиһиннэрэр. Билиги киһибиэ аата ааттанарын кытары хонос гына түстэ. — Дьэ олох хой баһын тусуйбуккун, сыанан эдинниссэ.

— Эс, сонньоон этэр инигин, саатар икки буолуохтаах этэ ээ?!

Алексей СЛЕПЦОВ.

ЭЙГИНИ КУУТЭБИТ

Балаан ыйын 20 күнүгэр Чурапчы сэлэннээһин Октябрьскай уулусса 57 №-гэр саҥа "БООТУР" маҕаһыын аһыллар.

Эйиги бу маҕаһынтан дьобус сыанаҕа булуоххут:

Мизбэллэри,
Электротабаардары,
Холодильниктары,
Таннар танастары,
Бытовое химия тэриллэрин,
Тутуу инструменнарын,
Аһы-үөлү, о.д.а.
Саҥа "Минскэй" мотоцикл атыылнаар. Сыаната 12.000 солк.

Калин, сылдьың, сыаналааҥ! Билиги эйигини куутэбит. Телефомиут: 41-416.

Суверенитет 10 сылыгар аналлар дьаарбанка-быстапка программата.

Буолар күнэ: балаан ыйын 24 күнүгэр.

Мизэтэ: Ленин болуоссата. Саалаанар биризмэтэ: 11 частан. ПРОГРАММАТА:
11 частан дьаарбанканы аһыы.
11.30.—концерт.
14.00.—13.00. Аһы-эргин, нуруст куулэйдэ.
13.00.—дьяарбанка түмүгүн таһаарыы.

Комиссия.

Чурапчинский филиал ГП «Сахате-леком» извещает абонентов с. Чурап-ча о том, что с 15 сентября 2000 года на-чинается поэтапное подключение к но-вой цифровой станции «Элко» с из-менением нумерации телефонов с 21-XXX на 41-XXX и с 22-XXX на 42-XXX. Все абоненты с. Чурапча подклю-ченые к новой станции «Элко» для вы-хода к АТС других населенных дополни-тельно цифру «9» больше не набира-ют.

Например: для выхода в Дирин только 26-XXX, для выхода в Болтоно — 25-XXX и т.д.

Абоненты АТС с. Телей-Дирин, с. Болтоно и с. Ожолун для выхода в с. Чурапча и в другие наслега дополни-тельно набирают цифру «9» перед но-мером телефона.

Абоненты с. Чурапча с номерами 21-XXX и 22-XXX для выхода к абонентам новой станции с номерами 41-XXX, 42-XXX и в другие наслега улуса дополни-тельно набирают цифру «9».

При затруднениях выхода обра-щайтесь по телефонам: 41-540, 21-540, 07.

Центр ГСЭН в Чурапчинском улусе извещает, что Постановлением Главно-го государственного санитарного вра-ча по Республике Саха (Якутия) Про-тодияконова А.П. №24 от 06 сентября 2000 года «О проведении республи-канской ярмарки «Якутия юбилейная» в целях предупреждения возникнове-ния массовых инфекционных заболе-ваний и обеспечения санитарно-эпиде-миологического благополучия в пери-од ярмарки:

—Запрещен вывоз и реализация консервированных овощей «домашне-го соления», грибов, копченой и мало-соленной рыбной продукции «домашне-го приготовления»;

—Руководителям предприятий, ор-ганизаций всех форм собственности, участвующим товаропроизводителям:

1. В обязательном порядке согласо-вать ассортиментный перечень продук-тов питания с Центром госсанэпиднад-зора улуса.

2. Иметь соответствующий запас де-зинфицирующих и моющих средств нового поколения;

3. Обязательное прохождение ме-досмотра работниками торговли и участвующих в обслуживании ярмарки;

4. Иметь обязательный перечень до-кументов на юридические адреса и на частных предпринимателей, реализую-щих пищевую продукцию (гигиеничес-кие заключения, сертификаты соответ-ствия, ветеринарная справка, мед. книжка...);

5. Обеспечить наличие качественных удостоверений на каждую партию ре-ализуемой продукции;

6. Иметь красочно оформленные ларьки, единую форму одежды с указанием улуса, организации, пред-приятия.

Центр ГСЭН в Чурапчинском улусе.

БИЛЭРИИДЭР

1 саһын аһыт аһыр сибиньэни уларсабыт, тыһылары кытта холбуурга. Билсэр телефон: 21-432.

XXX

Местное Гаврил Иванович аатыгар 1994 сыллаахха, кулун тутар 11 күнүгэр Чурапчытааҕы ис дьыала отделынан ба-риллит В-СН 540890 нүөмэрдээх пас-порт сулутуһун дьынэ суоһун ааһыл-лар.

АТЫЛЫБЫТ

2000 сый аһырдык ыйгар оһоһу-ллубут УАЗ-3962 "Санитарка" массы-наы. Телефон: 23-392.

ҮЛЭБЭ ҮНҮРАБЫТ

Чурапчытааҕы народнай театрга художнигы, уборщицаны, дворнигы. Билсэр телефон: 21-482, 21-501.

XXX

Почтага почтальону. Үлэ чааһыгар хонтуруора кэлэн билсэригинэр. Үлэһэн хааччыы киһинэ.

Күндү ийэби, эбэби, үлэ ветерана, Болтоно иһилиэһин олохтооҕо САВВИНА Асия Ивановна бу дьыл балаан ыйын 16 күнүгэр уһун наарахан мартынан күн сириттэн барбытан дүрүннүк курутунан туран билэр дьонугар, аймактарыгар иһитинэрэбит. Оболоро, күтүөттэрэ, кийинтэрэ, сакыннар, аймактара.

Кутурбанын индэрлэр: — Үлэ ветерана, эһилиэһин Асия Ивановна Саввина өлбүтүнэн оболоругар, күтүөттэригэр, кийинтэригэр, сакыннар Болтоно иһилиэһин дьаһалтата, уһууаан коллектив, кырдыастар сэбиэттэрэ.

Үлэһиттэригэр, кылаабынай бухгалтер Менсимова Екатерина Гаврильевна чаһа-лаах эдэһиэ, Уус-Алдан улуунун Борзово сэлэннээһин олохтооҕо

ПУХОВА Мария Гаврильевна ыһаах ыһааһын өлбүтүнэн кутурбанын билсэрибит. "Сахателеком" Чурапчытааҕы филиа-лын салалтата, коллективэ.

Кутурбанын тэһиэһи: — Мария Гаврильевна өлбүтүнэн күндү кийинтэригэр, сакыннар "Сахателеком" Чурапчытааҕы филиалы кылаабынай бу-хгалтеригэр Екатерина Гаврильевна, уһууаан-тыгар Владимир Семенович Максимовтарга Дьонускайтан Туриннар, Бендеростар, өймөкөөһүн Мухоматов, Аминаттан, Чурап-чытан Аминатовтар, Поповтар, бары Макси-мовтар, Е. К. Макаров, М. П. Аманатова, Смирновтар.

Талталлаах хымыһа БЕЛЛА өлбүтүнэн аһааһыгар Семен Семеновича, ий-эһигэр Пелагея Илларионовна, биергэ төрөөбүтүригэр Чурапчытан табаарыстар Седальцевтар, Алексеевтар, Макаровтар.

Чаһыр иһилиэһин дьаһалтата, кырдыас-тар сэбиэттэрэ үлэ, тыл ветерана, Ада дойду сэрэгин кыһылааһын оҕо доһо-ло АДАНОВА Марфа Павловна өлбүтүнэн оболоругар, сакыннар, бары чу-гас дьонугар кутурбанын тэһиэһи.

Дьобуускай куорат олохтооҕо, биергэ үөрэммит табырсыт ПРОТОДЬЯКОНОВ Александр Гаврильевич эһиксэ маһыан өлбүтүнэн эргэһиэр, оболоругар, биергэ төрөөбүтүригэр дьини кутурбанын тэһиэһи. Чурапчы орто оскуолатын 1980 сыллаахха бүтэрибиттэр.

Редактор: ПОПОВ Г.Г.
НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча,
ул. Карла Маркса, 26"а",
ТЕЛЕФОНЫ: редактор - 21-332,
отделы - 21-265.

Учредители (соучредители) газеты - Редакция, Администрация улуса,
Правительство Республики Саха (Якутия). Газета издается на
якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54907

Автор суругар этиллэр санаа редакция поэзиятыгар мэдэр-сөп түбөһөр буолбатах. Сурукка ыйылар чахчылар кырдыастаахтарыгар эһиэһинэһин автор түс бэйэтэ сүгэр.

«Саханаполиграфиздат» компания, Таатта улууһунааҕы типография. Оһөөһүнэ бэчээт.
678650. Ытык-Күөл сэл. А. Мордиков уул. № 18. Тиража 1913.
Сахааһын №-р 107. 19.09.2000 с. бэчээткэ бэрилиннэ.